

WOJCIECH KOMAR

Uniwersytet Gdański
<https://orcid.org/0000-0003-4317-4783>
wojciech.komar@phdstud.ug.edu.pl

Odpowiedzialność z tytułu wady fizycznej rzeczy w sprzedaży konsumenckiej – konstrukcja i funkcjonowanie

Physical defect liability in consumer sales – principles and functioning

Abstract: The article pertains to physical defect liability in business-to-consumer contracts of sale. The paper shows the definition of a physical defect and the statutory designation of a physical defect. The author describes consumer rights when defects are revealed and the corresponding seller's rights. The article also mentions time limits in warranty rights. Moreover, it contains the topic of compensation for the damage caused by physical defects in a bought item.

Keywords: warranty, consumer law, civil code, consumer rights, physical defect

Wprowadzenie

Obrót konsumencki jest niezwykle ważną częścią gospodarki i jednocześnie jest najbliższy życiu codziennemu każdego człowieka. Konsument, kupując towar, ma prawo oczekiwać, że otrzyma świadczenie zgodne z zawartą umową sprzedaży. Jednak nie zawsze się tak dzieje. Często jest wykorzystywany jako słabsza ekonomicznie strona stosunku prawnego, wbrew cywilistycznej zasadzie równości podmiotów. Wynika stąd poważna potrzeba ochrony interesów takiego konsumenta, aby zachować równowagę. W tym celu konsument ma narzędzia do egzekwowania należytej jakości kupowanego produktu. Celem niniejszego artykułu jest przegląd regulacji dotyczących rękojmi za wady fizyczne w sprzedaży konsumenckiej. Ocenie poddane zostaną rozwiązania kodeksowe pod kątem zapewnienia konsumentom należytego poziomu ochrony ich praw. W kodeksie cywilnym¹ w ramach regulacji umowy sprzedaży (Tytuł XI k.c.) znajdują się uregulowania dotyczące odpowiedzialności sprzedawcy za wady rzeczy sprzedanej (Dział II Tytułu XI), czyli rękojmi. Obecny kształt przepisów wynika przede wszystkim z dyrektywy 2011/83/UE² oraz 1999/44/WE³ dotyczących praw konsumentów. Na kanwie wdrożenia dyrektywy do polskiego porządku prawnego powstała Ustawa

¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r., poz. 1740 z późn. zm.), dalej: k.c.

² Dz.U.UE.L.2011.304.64 z dnia 22 listopada 2011 r.

³ Dz.U.UE.L.1999.171.12 z dnia 7 lipca 1999 r.

z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta, która to dokonała istotnej nowelizacji Kodeksu cywilnego⁴. Warto przyjrzeć się rozwiązaniom kodeksowym w zakresie odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu wady fizycznej rzeczy oraz związanymi z nią uprawnieniami konsumenta.

Zgodnie z art. 556 k.c. sprzedawca jest odpowiedzialny względem kupującego, jeżeli rzecz ma wadę fizyczną lub prawną. Ustawodawca formułuje tu pojęcie rękojmi za wady. Wskazuje też, co podlega przytoczonej rękojmi, a więc rzecz. *Lege non distinguente nec nostrum est distinguere* – zatem obejmuje rzeczy, zarówno ruchome, jak i nieruchome. Wskazanie na nieruchomości jako objęte zakresem przepisu można znaleźć w art. 568 § 1 k.c., który dotyczy rozróżnienia terminów wygaśnięcia uprawnień z tytułu rękojmi osobno dla ruchomości i nieruchomości.

Sprzedawca odpowiada za wady fizyczne i prawne. Wada fizyczna polega, zgodnie z art. 556¹ § 1 k.c., na niezgodności rzeczy z umową. Pojawia się tu, poza definicją wady fizycznej, pojęcie odpowiedzialności, co nasuwa pytanie, jaki jest jej charakter prawny. Wskazuje się, że koncepcja niezgodności z umową została zaczerpnięta z anglosaskiego systemu *common law*⁵. W krajach tego systemu odpowiednikiem polskiego reżimu rękojmi jest *implied warranty* mające swoje źródło, w przypadku Stanów Zjednoczonych, w *Universal Commercial Code*⁶. Z kolei w Wielkiej Brytanii także istnieje podobna regulacja mająca źródło w akcie normatywnym pt. *Sales of Goods Act*. Należy także nadmienić o *product liability*, będącej w krajach anglosaskich odpowiednikiem odpowiedzialności za produkt niebezpieczny. Jak wynika z powyższego, w każdym systemie – prawa stanowionego czy *common law* – można znaleźć tego typu regulacje. W istocie polska rękojmia to przykład odpowiedzialności za nienależyte wykonanie. Jest to pogląd jak najbardziej logiczny, z uwagi na wadliwość świadczenia, jak też może to sugerować art. 556 lub art. 574 k.c., stanowiący o nieuchybieniu przepisów o naprawieniu szkody na zasadach ogólnych (tj. art. 471, 494 lub 415 k.c.). F. Zoll przedstawia pogląd, że polski system jest hybrydowy, jako że wskazuje na nienależyte wykonanie zobowiązania, ale ma też poszczególne wskazane przypadki naruszenia zobowiązania⁷. Podkreślić należy niezależność dochodzenia uprawnień w reżimie odpowiedzialności odszkodowawczej oraz z tytułu rękojmi. Na dowolność w wyborze sposobu dochodzenia roszczeń z umowy sprzedaży w zakresie wadliwości rzeczy wskazuje Sąd Najwyższy w jednym z wyroków stwierdzając, że „[a]rt. 566 k.c. i 574 k.c. wyrażają normę kolizyjną, wskazując mianowicie, że realizacja uprawnień z tytułu rękojmi nie warunkuje

⁴ J. Widło, *Rękojmia za wady fizyczne w świetle nowelizacji Kodeksu cywilnego*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 4, s. 177.

⁵ E. Habryn-Motawska, *Niezgodność towaru konsumpcyjnego z umową sprzedaży konsumenckiej*, Warszawa 2010, s. 22.

⁶ M.E. Steiner, *The DTPA and Warranty Law: an Overview*, „Journal of Consumer & Commercial Law”, http://www.jtexconsumerlaw.com/V23N2/V23N2_Warranty.pdf [dostęp: 09.08.2021].

⁷ F. Zoll, *Rękojmia. Odpowiedzialność sprzedawcy*, Warszawa 2018, s. 101.

dochodzenia odszkodowania na zasadach ogólnych (art. 471 i 494). Dlatego też utrata uprawnień z rękojmi w związku z upływem terminów nie powoduje utraty roszczeń odszkodowawczych⁸.

1. Pojęcie wady fizycznej

Mówiąc o odpowiedzialności sprzedawcy, trzeba wskazać, jakie wady jej podlegają. Art. 556¹ k.c. zawiera definicję niepełną wady – posługuje się zwrotem „w szczególności”, a więc:

nie ma właściwości, które rzecz tego rodzaju powinna mieć ze względu na cel w umowie oznaczony albo wynikający z okoliczności lub przeznaczenia; nie ma właściwości, o których istnieniu sprzedawca zapewnił kupującego, w tym przedstawiając próbkę lub wzór; nie nadaje się do celu, o którym kupujący poinformował sprzedawcę przy zawarciu umowy, a sprzedawca nie zgłosił zastrzeżenia co do takiego jej przeznaczenia; została kupującemu wydana w stanie niezupełnym.

Wada fizyczna w postaci braku właściwości rzeczy związana jest w doktrynie z ekwiwalentnością świadczeń w umowie sprzedaży jako umowie wzajemnej⁹. Oznacza to, że świadczenie sprzedawcy w postaci rzeczy sprzedawanej ma odpowiadać cenie uiszczanej przez kupującego. Gdy rzecz nie ma właściwości, które powinna mieć, oznacza to, że ekwiwalentność została zachwiana. Natomiast cel oznaczony w umowie, z którego powinny wynikać właściwości, ocenia się według postanowień umowy. Należy pamiętać też o art. 56 k.c. – wprowadza on także wymóg spełniania właściwości wynikających z ustawy, zasad współżycia społecznego oraz ustalonych zwyczajów¹⁰. Mogą one wynikać też z norm jakości określanych przez odpowiednie przepisy, jak np. *Polskie normy* w zakresie warunków technicznych, które muszą spełniać budynki, choć sama zgodność z nimi nie przesądza o braku wady. Właściwości mogą też wynikać z okoliczności lub przeznaczenia rzeczy. Wskazuje się, że ich źródłem jest kryterium funkcjonalne związane z przeznaczeniem rzeczy oraz zapewnieniami sprzedawcy¹¹. Rzecz może nie mieć właściwości, jeżeli nie nadaje się do zwykłego użytku, rozumianego w taki sposób, że np. kurtka nieprzemakalna powinna być odporna na wodę – będzie zatem wadliwa, gdy nie będzie miała tej cechy. W braku postanowień umowy pomocne będzie wyznaczenie właściwości rzeczy na podstawie przepisów ogólnych dotyczących zobowiązań, tj. art. 357 k.c. –

⁸ Wyrok SN z dnia 22 stycznia 1998 r., II CKN 107/98, Legalis nr 349056; tak też SA w Łodzi w wyroku z dnia 10 października 2018 r., Legalis nr 1857709.

⁹ E. Habryn-Chojnacka, *Art. 556¹, pkt. B*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 353-626*, Legalis/el 2019.

¹⁰ J. Jezioro, *Art. 556¹, nb. 4*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el 2019.

¹¹ Postanowienie SN z dnia 10 stycznia 2019 r., II CSK 362/18, LEX nr 2604051.

gdy jakość rzeczy co do gatunku nie jest określona, powinny być świadczone rzeczy średniej jakości¹². Można też wskazać brak estetyki jako wadę fizyczną rzeczy – gdy w określonych okolicznościach wygląd stanowi jej cechę i z tego powodu zostaje zakupiony¹³. Innym przypadkiem jest brak możliwości połączenia rzeczy przez to, że nie pasują do siebie, mimo iż powinny¹⁴.

Rzecz sprzedana może mieć wadę fizyczną także wtedy, gdy nie ma właściwości, o których istnieniu zapewnił sprzedawca, a także gdy nie ma cech, o których zapewnia producent, jego przedstawiciel, osoby wprowadzające rzecz do obrotu oraz osoby umieszczające nazwę, znak towarowy lub inne oznaczenia. Wykładnia publicznego charakteru zapewnień odwołuje się do powszechnej reklamy. Będą to oświadczenia *ad incertas personas*¹⁵ – kierowane np. przez środki masowego przekazu. Istotne będą też właściwości podane przez sprzedawcę, np. przy zadawaniu pytań przez kupującego przed zawarciem umowy sprzedaży czy też informacje z opakowań, opisy na stronach sklepów internetowych¹⁶. Będą też one jednocześnie, jak wynika z orzeczenia Sądu Najwyższego, zapewnieniem o niewadliwości¹⁷. Inna kwestia była rozpatrywana przez Sąd Apelacyjny w Krakowie, który stwierdził w uzasadnieniu wyroku, że powód nie ma racji, twierdząc, że inny rok produkcji samochodu ma charakter świadczenia niemożliwego. Jest to po prostu przykład wady fizycznej, ponieważ przedmiotem umowy sprzedaży był samochód oznaczony co do tożsamości¹⁸. Z kolei trzeba się zastanowić nad pojęciami próbki i wzoru. Nie bez powodu zostały one wymienione w przepisie. Pojęcie próbki jest rozumiane jako fragment, część produktu, coś, co przedstawia cechy tego produktu¹⁹. Natomiast wzorem określa się „model rzeczy jeszcze nieistniejącej”²⁰. Ma to być pewnego rodzaju prototyp, stanowić przykład. Jest odrębny od rzeczy podlegającej sprzedaży. Także będzie stanowić źródło właściwości podlegających ocenie zgodności z umową, choć może wystąpić zastrzeżenie, że nie są to wszystkie właściwości, którymi będzie charakteryzował się produkt finalny. Podobnie wskazuje się na przypadek, gdy przedstawia się próbkę lub wzór z zastrzeżeniem „bez zobowiązań” – w tym kontekście taka klauzula musi być częścią treści umowy²¹. Zastrzeżenia jednak nie są niczym nieograniczone. Podlegają kontroli z punktu widzenia klauzul abuzywnych.

¹² E. Habryn-Chojnacka, *Art. 556¹, pkt. II*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz*. *Art. 353-626*, Legalis/el 2019.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 2 kwietnia 2003 r., I CKN 244/01, LEX nr 78815.

¹⁵ J. Jezioro, *Art. 556¹, nb. 18*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el.

¹⁶ Wyrok SN z dnia 20 lipca 1990 r., CR 528/90, LEX nr 9035.

¹⁷ Wyrok SN z dnia 24 stycznia 2019 r., II CSK 762/17, OSNC-ZD 2020, nr 1/17.

¹⁸ Wyrok SA w Krakowie z dnia 27 września 2016 r., I A Ca 457/16, LEX nr 2144748.

¹⁹ E. Habryn-Chojnacka, *Art. 556¹ pkt. II*, op. cit.; E. Habryn-Motawska, *Niezgodność towaru...*, op. cit., s. 53.

²⁰ J. Jezioro, *Art. 556¹*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el 2019.

²¹ *Ibidem*.

Przykładem takiego postanowienia jest zastrzeżenie możliwej niezgodności rzeczy sprzedanej ze zdjęciem umieszczonym w internecie²². W cytowanym wyroku uznano za niedozwoloną klauzulę o treści „[s]przedawca informuje, iż zdjęcia prezentujące oferowany Towar mają jedynie charakter poglądowy. Rzeczywisty wygląd, w tym w szczególności kolor i struktura materiału, mogą odbiegać od prezentowanego na zdjęciach”. Jest to bardzo słuszne orzeczenie, gdyż w przypadku sprzedaży przez internet zdjęcie jest jedynym źródłem informacji o wyglądzie towaru. Jednakże sąd w tym przypadku wypowiada się nieco zbyt kategorycznie. Można temu stanowisku zarzucić, że nie jest możliwe oddanie w sposób wierny kolorystyki produktów. Wynika to z ograniczeń urządzeń służących do wykonania fotografii lub nagrania wideo oraz urządzeń wyświetlających, których używa konsument. W pozostałym zakresie orzeczenie należy jak najbardziej zaaprobować.

Właściwości rzeczy mogą też wynikać z celu, o którym kupujący poinformował sprzedawcę przy zawarciu umowy, a sprzedawca nie zgłosił zastrzeżenia co do takiego przeznaczenia rzeczy. Aby skutecznie zgłosić zastrzeżenie co do przeznaczenia rzeczy, sprzedawca musi zdecydowanie zaprzeczyć lub wyjaśnić kupującemu przeznaczenie rzeczy. Nie odniesie natomiast takiego skutku oświadczenie o braku wiedzy sprzedawcy, czy rzecz może być używana do celu wskazanego przez kupującego²³. Tutaj nadmienić należy, że takie rozumienie jest nieprawidłowe. Z samego oświadczenia o braku wiedzy można wywnioskować, że nie gwarantuje się konsumentowi określonego przeznaczenia rzeczy sprzedawanej. Jest to zbyt daleko idąca interpretacja przepisu. W przeciwieństwie do oświadczeń producenta o charakterze publicznym, nie zawsze sprzedawca ma możliwość dowiedzenia się w tak krótkim czasie o wszystkich właściwościach. Zdecydowanie łatwiejsze jest sprawdzenie informacji od producenta niż poznanie wszystkich, a zwłaszcza nietypowych, właściwości rzeczy.

Wadą fizyczną wymienianą w kodeksie może też być wydanie rzeczy kupującemu w stanie niezupełnym. Oznacza to, że rzecz nie zawiera pewnych elementów, części, instrukcji czy też innych niż przykładowo wymienione. Wskazuje się, że brak pewnej określonej ilości w jednostkach miary – np. waga wskazana na opakowaniu, będzie zaliczany do wad fizycznych z art. 556¹ §1 pkt 2 k.c.²⁴ Innym przypadkiem jest sytuacja, gdy sprzedawca świadczy mniejszą ilość rzeczy niż jest to wskazane w umowie – tzw. braki ilościowe. W doktrynie panuje pogląd, że nie mają tu zastosowania przepisy dotyczące wady fizycznej, tylko ma miejsce nienależyte wykonanie zobowiązania (art. 471 k.c.)²⁵. Podobny charakter ma świadczenie innego przedmiotu

²² Wyrok Sądu Okręgowego – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 3 lipca 2015 r., XVII AmA 62/14, Legalis nr 1325736.

²³ A. Kozioł, *Art. 556(1)*, [w:] M. Fras, M. Habdas (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV: *Zobowiązania. Część szczegółowa* (art. 535-764(9)), Lex/el 2019.

²⁴ Ibidem; tak też SA w Warszawie w wyroku z dnia 23 czerwca 2015 r., VI ACa 1053/14, LEX nr 1808793.

²⁵ Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania – część szczegółowa*, Warszawa 2017, s. 35; J. Gudowski, *Art. 556(1) Wada fizyczna rzeczy*, [w:] J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV: *Zobowią-*

niż zakupiony przez konsumenta. Tutaj należy zastosować przepis o niewykonaniu zobowiązania, a konsument, jako wierzyciel, powinien odmówić przyjęcia świadczenia jako niezgodne z treścią zobowiązania²⁶. Jest również możliwe uznanie, że świadczenie innej rzeczy wpisuje się także w reżim rękojmi, jako że jest to przypadek braku cech rzeczy kupionej. W konsekwencji jest to niezgodność towaru z umową podlegająca temu reżimowi²⁷. Ostatnim przypadkiem jest świadczenie większej liczby rzeczy niż przewiduje to umowa. Wtedy prowadzi to do bezpodstawnego wzbogacenia po stronie konsumenta – należy się ich zwrot sprzedawcy. Każdy z tych przypadków zależnie od stanu faktycznego może stanowić wadę fizyczną albo przypadek nienależytego wykonania zobowiązania, albo niewykonanie zobowiązania. Możliwe jest także, jak wskazano, bezpodstawne wzbogacenie.

Wadą fizyczną może być również wadliwe opakowanie, jednakże należy zachować umiar w wykładni pojęcia wady fizycznej w tym przypadku. Niewątpliwie opakowanie jest istotne, jeżeli rzecz kupowana jest na podstawie jego atrakcyjności, np. w celu podarowania osobie trzeciej. W innych przypadkach opakowanie nie jest istotne dla cech rzeczy i jego wadliwość nie może przesądzać o wadliwości całej rzeczy²⁸. Inną postacią wady fizycznej jest określone w art. 556¹ § 3 k.c. nieprawidłowe zamontowanie i uruchomienie. Wyróżnia się z tym samym skutkiem wykonanie tych czynności przez sprzedawcę, osobę trzecią oraz kupującego postępującego według instrukcji otrzymanej od sprzedawcy. Montaż dokonany przez tego ostatniego doczekał się swojej odrębnej nazwy – jest to tzw. klauzula IKEA²⁹. Jest to o tyle ciekawa sytuacja, że rzecz sama w sobie może być pełnowartościowa, niedotknięta żadną wadą, natomiast wadliwa instrukcja przesądza o wadliwości całej rzeczy. Może też wystąpić przypadek wadliwego montażu, ale już prawidłowego uruchomienia. Warto jednak przyjrzeć się konstrukcji przepisu, a mianowicie użyciu spójnika „i” pomiędzy słowami „zamontowanie” i „uruchomienie”. Wskazuje się na to w doktrynie³⁰. Stosując wykładnię językową, należałoby stwierdzić, że musi wystąpić koniunkcja – czyli zamontowanie i uruchomienie łącznie musiałyby być nieprawidłowe. Często może występować sytuacja, że rzecz należy zamontować, ale z racji jej konstrukcji lub przeznaczenia nie będzie to możliwe, więc nie służy do uruchamiania. W związku z tym należy odrzucić językowe brzmienie przepisu i zastosować w tym miejscu alternatywę zwykłą zamiast koniunkcji, na co wskazuje

zania. Część szczegółowa, Lex/el 2018; D. Lubasz, M. Namysłowska (red.), *Ustawa o prawach konsumenta. Komentarz*, Lex/el 2015; E. Habryn-Motawska, *Niezgodność towaru...*, op. cit., s. 135.

²⁶ Takie stanowisko reprezentują F. Zoll (F. Zoll, *Rękojmia...*, op. cit., s. 141) i J. Jezioro (J. Jezioro, *Art. 556¹ nb. 26*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el 2019).

²⁷ F. Zoll, *Rękojmia...*, op. cit., s. 141 i nast.

²⁸ J. Jezioro, *Art. 556¹, nb. 27*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el 2019.

²⁹ Ibidem.

³⁰ E. Habryn-Chojnacka, *Art. 556¹, pkt. IV*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 353-626*, Legalis/el 2019; E. Habryn-Motawska, *Niezgodność towaru...*, op. cit., s. 99.

funkcjonalne podejście do tego przepisu³¹. Absolutnie należy się z tym zgodzić, ponieważ ścisłe stosowanie tego przepisu doprowadzałoby do sytuacji obniżenia ochrony kupującego. Coraz częściej mamy do czynienia z produktami kupowanymi na odległość i transportowanymi do konsumenta, stąd występuje potrzeba złożenia rzeczy według instrukcji. Jest to przykład przepisu zyskującego coraz bardziej na znaczeniu i należy docenić wysiłki ustawodawcy w zauważeniu takich problemów, które dzięki tej regulacji zostaną unormowane.

2. Przejście ryzyka na kupującego

Art. 559 k.c. stanowi, iż odpowiedzialność sprzedawcy dotyczy wad fizycznych istniejących w chwili przejścia niebezpieczeństwa na kupującego lub które wynikły z przyczyny tkwiącej w rzeczy w tej samej chwili. Oznacza to, że przyczyna wady musi już istnieć w chwili wydania rzeczy kupującemu. Nie może to być wada, do której przyczynił się sam kupujący. Jednakże będzie objęta tym przepisem wada, która wynikła z np. ze słabej jakości materiału, z którego wytworzono produkt i z tej przyczyny jest on np. niesprawny, nie zachowuje swoich właściwości.

Sprzedawca, zgodnie z art. 557 k.c., jest zwolniony od odpowiedzialności z tytułu rękojmi, jeżeli kupujący wiedział o wadzie w chwili zawarcia umowy. Są to m.in. sytuacje, gdy sprzedawca przy zawarciu umowy informuje, że towar ma jakąś wadę. Nie będą się tu jednak mieściły przypadki takie jak oznaczenie rzeczy informacją „towar niepełnowartościowy, outlet”³². Nie ma też znaczenia, czy wada jest ukryta, czy jawna. Kupujący nie ma obowiązku badania rzeczy³³. W tym miejscu nie powinno się jednak przyjmować takiego stanowiska, a raczej brać pod uwagę możliwości poznawcze przeciętnego konsumenta. Taka nadmierna ochrona może doprowadzać do sytuacji, w której sprzedaż telefonu ze stłuczonym ekranem, co jest widoczne na pierwszy rzut oka i nie wymaga badania ze strony kupującego, będzie wymagać dodatkowej wyraźnej informacji ze strony sprzedawcy. Kupujący jest w stanie zauważyć tego typu oczywiste wady. Sprzedawca nie jest też, zgodnie z paragrafem trzecim, odpowiedzialny, gdy rzecz sprzedana nie ma właściwości wynikających z publicznych zapewnień, jeżeli zapewnień tych nie znał ani, oceniając rozsądnie, nie mógł znać albo nie mogły one mieć wpływu na decyzję kupującego o zawarciu umowy sprzedaży lub gdy ich treść została sprostowana przed zawarciem umowy sprzedaży. Niewiedza sprzedawcy dotycząca publicznych

³¹ E. Habryn-Motawska, *Niezgodność towaru...*, op. cit., s. 99; E. Habryn-Chojnacka, *Art. 556¹ pkt. IV*, op. cit.

³² J. Jezioro, *Art. 557, nb. 3*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el 2019.

³³ K. Haładyj, M. Tulibacka, *Art. 557*, [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz: Art. 557*, Legalis/el.

zapewnień powinna być oceniana według art. 355 §2 k.c., a więc z uwzględnieniem staranności wymaganej w zawodzie³⁴. Naturalne jest, że nie wszystkie zapewnienia mogą być mu znane, natomiast sprzedawca powinien przy zawieraniu umowy upewnić się, co jeszcze gwarantuje producent, np. na jego stronie internetowej. Natomiast co do sprostowania zapewnień producenta, będzie to sytuacja, w której producent poinformuje konsumenta, że dana właściwość bądź cecha produktu nie ma zastosowania w konkretnym przypadku, jest błędnie podana. Przy wyłączeniu odpowiedzialności sprzedawcy, należy też pamiętać o przepisie art. 558 § 2 k.c. Wyłączenie lub ograniczenie jest niemożliwe, gdy sprzedawca zataił podstępnie wadę przed kupującym. Są to przypadki, gdy sprzedawana jest rzecz, a sprzedawca z intencją zatajenia nie poinformuje o wadzie, licząc, że kupujący się nie zorientuje. W sprzedaży konsumenckiej modyfikacje przepisów dyspozytywnych nie są możliwe zgodnie z art. 558 § 1. Będą to więc wszelkie dodatkowe rozszerzenia, ograniczenia lub wyłączenia w umowie sprzedaży. Należy tu mieć na uwadze przepisy szczególnie dotyczące konsumenta, ponieważ ograniczają one stronom swobodę. Można tu zaliczyć np. art. 558 § 2, 557 § 2, 568 § 2 zd. 2.

3. Uprawnienia konsumenta

Jeżeli już zostanie wykryta wada fizyczna lub prawna przez konsumenta, ma on do swojej dyspozycji narzędzia przewidziane w art. 560 i 561 k.c. Przewidują one: złożenie oświadczenia o obniżeniu ceny, złożenie oświadczenia o odstąpieniu od umowy, wymianę rzeczy na wolną od wad, usunięcie wady. Uprawnienia te *ex lege* przysługują kupującemu. Są oderwane od winy sprzedawcy na zasadzie ryzyka³⁵. Nie mają charakteru odszkodowawczego, jako że nie jest wymagane ustalenie, czy wystąpiła w związku z wadą jakakolwiek szkoda.

Oświadczenie o obniżeniu ceny ma na celu najszybsze i najprostsze przywrócenie ekwiwalentności świadczeń³⁶. Jest to uprawnienie o charakterze kształtującym, dokonywane przez jednostronne oświadczenie woli kupującego³⁷. Jego skutkiem jest więc ponowne ukształtowanie umowy pomiędzy stronami – w zakresie ceny towaru. Uprawnienie to, jako wybrane przez kupującego, może zostać zmienione przez sprzedawcę, gdy niezwłocznie i bez nadmiernych niedogodności wymieni

³⁴ J. Jezioro, *Art. 557, nb. 7*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el 2019.

³⁵ W.J. Katner, J. Pisuliński, *Sprzedaż*, [w:] J. Rajski (red.), *System prawa prywatnego*, t. 7, Legalis/el 2018.

³⁶ R. Trzaskowski, *Art. 560*, [w:] J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV: *Zobowiązania. Część szczegółowa*, Legalis/el 2018; tak też SA w Gdańsku w wyroku z dnia 21 lutego 2018 r., V AGa 50/18, Legalis, nr 1808260.

³⁷ E. Habryn-Chojnacka, *Art. 560*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 353-626*, Legalis/el 2019.

rzecz na wolną od wad lub usunie wadę. Jest to kontruprawnienie ze strony sprzedawcy. Musi on jednak rozważyć interesy obu stron wskazywane właśnie przez te klauzule generalne. Uprawnienie to nie ma jednak zastosowania, gdy rzecz już raz była wymieniana lub naprawiana albo sprzedawca uprzednio nie uczynił zadość tym czynnościom. Nie jest ono zatem bezwzględne³⁸. Pamiętać należy, że w celu ochrony kupującego przyjmuje się, że nie musi być to ta sama wada, może więc się ujawnić inna i wtedy też obniżenie ceny powinno zostać zrealizowane. Obniżenie ceny jest też opatrzone warunkiem, że cena powinna pozostawać w takiej proporcji do ceny wynikającej z umowy, w jakiej wartość rzeczy pozostaje do wartości rzeczy bez wady. Chodzi tu o taki stosunek cen, że proporcja między rzeczą bez wady a wadliwą wynosi przykładowo 40%, a więc o te 40% należy obniżyć cenę w umowie. Rzecz z wadami należy wycenić, aby dowiedzieć się, jaka jest jej wartość i wtedy zastosować proporcję. W zależności od umowy do jej zmiany w celu obniżenia ceny może być wymagana odpowiednia forma. Jeśli zawarto umowę w formie szczególnej, to do jej zmiany zastosowanie ma właśnie ta forma szczególna³⁹. Warto także odnotować orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Krakowie, który do wartości obniżenia ceny doliczył kwotę stanowiącą odszkodowanie za niemożność korzystania z lokalu, co do którego orzekano na podstawie przepisów o rękojmi. Stanowisko spotkało się z krytyką doktryny. Zarzucono mu, że do roszczenia o obniżenie ceny nie można doliczać kwot za niemożność korzystania z rzeczy. Uzasadnia się to argumentem, że bezpodstawnie próbuje się łączyć roszczenie o obniżenie ceny rzeczy sprzedanej z roszczeniem odszkodowawczym, które wynika z art. 471 k.c. Wskazano także na nieprawidłowe przeprowadzenie wykładni – w tym przypadku odejście od językowej na rzecz systemowej i celowościowej. Jest to słuszne stanowisko, jednakże warto zadać pytanie, czy w ten sposób nie powoduje się obniżenia ochrony konsumenta. Dochodząc swych roszczeń, konsument uzyska całkowitą rekompensatę za wady lokalu czy innej rzeczy. Z kolei z punktu widzenia merytorycznego, trafny jest argument o różnym charakterze obu reżimów. Należałoby w przyszłości ujednoczyć poglądy w tej kwestii.

Drugim uprawnieniem o charakterze kształtującym jest odstąpienie od umowy. Tak jak przy obniżeniu ceny kupujący składa oświadczenie woli o odstąpieniu od umowy. Nie może tego jednak zrobić w dwóch sytuacjach: gdy sprzedawca niezwłocznie i bez nadmiernych niedogodności wymieni rzecz wadliwą na wolną od wad lub wadę usunie, z ograniczeniem jednak, gdy rzecz już raz była wymieniana, naprawiana lub sprzedawca nie uczynił zadość temu obowiązкови albo gdy wada jest nieistotna (art. 560 § 4 k.c.).

³⁸ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 11 października 2018 r., V Acz 418/18, LEX nr 2566725.

³⁹ R. Trzaskowski, *Art. 560 Prawo do odstąpienia albo obniżenia ceny, Art. 561 Roszczenie o wymianę rzeczy albo usunięcie wady*, [w:] J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV: *Zobowiązania. Część szczegółowa*, Legalis/el 2018.

Istotność wady jest klauzulą generalną. Ocenia się ją z punktu widzenia konsumenta, czyli jak istotna wada jest dla niego⁴⁰. Można też zastanawiać się, czy nie jest to zbyt daleko idące ocenianie względem sprzedawcy. Mogą się zdarzać sytuacje, gdy kupujący celowo korzysta akurat z tego uprawnienia, by pozbyć się rzeczy. W dobie coraz większej dbałości o środowisko naturalne takie wątpliwości będą zyskiwać na znaczeniu. Jednakże pewna subiektywność jest mimo wszystko wskazana dla wyważonej oceny i realizacji postulatów ochrony konsumenta czy, szerzej, kupującego. Warto zauważyć koncepcję zdecydowanie rozszerzającą uprawnienia konsumenta, zakładając, że liczne mniejsze wady można zsumować na wadę istotną⁴¹. Zdecydowanie należy zaaprobować takie stanowisko. Towar mający kilka wad może być uciążliwy dla kupującego właśnie z powodu kilku wad, które łącznie mogą utrudniać mu np. normalne korzystanie z niego. Wszystko jednak powinno być oceniane *ad casum*. Niemniej jest to zauważenie problemów w praktyce stosowania instytucji rękojmi.

Niezwłoczność i niedogodności ocenia się subiektywnie i odpowiednio do przypadku⁴², również przy obniżeniu ceny. Skutkiem odstąpienia jest obowiązek zwrotu rzeczy i po stronie sprzedawcy zwrotu ceny. W doktrynie panuje spór, czy oświadczenie o odstąpieniu powoduje skutek obligacyjny i rzeczowy, czy tylko obligacyjny⁴³. Sąd Najwyższy przyjął, że występuje skutek rzeczowy w postaci powrotnego przejścia własności na sprzedawcę⁴⁴. W zakresie nieruchomości przyjmuje się, że jest to wyłącznie skutek obligacyjny. Jako uzasadnienie przytoczono pogląd, że samo oświadczenie woli o odstąpieniu od umowy nie jest wystarczające do powrotnego przeniesienia własności⁴⁵. Nie jest to jednak jedyny pogląd, kwestia ta wywołuje wiele dyskusji w doktrynie. W zakresie podstawy prawnej zwrotu świadczeń prezentowane są dwa ujęcia. Pierwsze z nich zakłada, że stosuje się art. 494 k.c., jako że sprzedaż jest umową wzajemną. Druge zakłada korzystanie z przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu⁴⁶. Bardziej przekonuje pogląd o stosowaniu art. 494. Wydaje się on naturalniejszy, jako że dotyczy zwrotu świadczeń na podstawie umowy wzajemnej. Umowa sprzedaży jest właśnie takim typem umowy. Obie strony muszą zwrócić sobie nawzajem świadczenia, więc nie ma tu przeszkód w uznaniu takiego poglądu za poprawny.

Kupujący może żądać wymiany rzeczy na wolną od wad. Wtedy sprzedawca ma obowiązek wymiany na rzecz o takich samych właściwościach – *lege non distinguente*

⁴⁰ J. Jezioro, *Art. 560*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el 2019.

⁴¹ R. Trzaskowski, *Art. 560 Prawo...*, op. cit.

⁴² Wyrok SN z dnia 10 stycznia 2002 r., II CKN 564/99, OSP 2002, z. 11, poz. 144.

⁴³ J. Jezioro, *Art. 560*, op. cit.

⁴⁴ *Ibidem*; także powołana tam Uchwała SN (7) z dnia 27 lutego 2003 r., III CZP 80/02, OSN 2003, nr 11, poz. 141.

⁴⁵ E. Habryn-Chojnacka, *Art. 560*, op. cit.; J. Jezioro, *Art. 560*, op. cit.

⁴⁶ E. Habryn-Chojnacka, *Art. 560*, op. cit.

osobno w przypadku rzeczy oznaczonych co do gatunku lub co do tożsamości⁴⁷. Istotne jest to, czy rzecz można zastąpić inną o takich samych właściwościach, a nie sam charakter rzeczy. Wymiana powinna nastąpić w rozsądnym czasie bez nadmiernych niedogodności dla kupującego. Ocenia się to przez pryzmat sytuacji, m.in. rodzaju rzeczy, jej charakteru. Nie może jednak to być termin dłuższy, niż jest to konieczne w celu uwzględnienia punktu widzenia kupującego. Istnieje też ograniczenie z art. 560 § 2 k.c. wspomniane już wcześniej. Wymiana polega na tym, że sprzedawca daje kupującemu nową rzecz, a wadliwą ma obowiązek przyjąć. Obowiązek przyjęcia ma zastosowanie także przy realizacji uprawnienia do odstąpienia od umowy. Kupujący może też żądać demontażu i ponownego zamontowania rzeczy. Nie jest to możliwe, gdy koszty przewyższają cenę rzeczy sprzedanej (art. 561¹ § 1 i 2). Kupujący jest też w tym przypadku chroniony ograniczeniem poniesienia kosztów do wysokości ceny rzeczy. W razie niewykonania obowiązku demontażu bądź montażu może to zrobić na koszt i niebezpieczeństwo sprzedawcy (art. 561¹ §1 zd. 2 k.c.). Te reguły dotyczą także usunięcia wady. Coraz częściej korzysta się z usług montażu zakupionych produktów, zatem taka regulacja powoduje, że prawo reaguje na potrzeby konsumentów. Dodatkowo wspomnieć należy, że dopuszcza się też naprawę lub wymianę części składowej rzeczy o charakterze złożonym zamiast wymiany całej rzeczy⁴⁸. Jest to jak najbardziej słuszny kierunek. Taki pogląd każe rozważyć dokładniej, czy kupujący aby nie nadużywa swoich uprawnień. Staje się to też coraz bardziej uzasadnione w świetle coraz powszechniejszego problemu zanieczyszczenia środowiska wszelkimi odpadami, a w szczególności tzw. elektrośmieciami.

W dalszej kolejności należy się przyjrzeć *stricte* realizacji uprawnień przez konsumenta. Zgodnie z art. 561⁵ k.c. kupujący ma ułatwienie w postaci granic czasowych rozpatrywania jego żądań przez sprzedawcę. Jeśli konsument zażądał wymiany rzeczy lub usunięcia wady albo złożył oświadczenie o obniżeniu ceny, przy czym konieczne jest wskazanie kwoty obniżenia, a sprzedawca nie ustosunkował się do tego żądania w terminie czternastu dni, uważa się, że sprzedawca uznał żądanie za uzasadnione. Przepis ten nie obejmuje jednak odstąpienia od umowy. Norma pełni funkcję motywującą sprzedawcę do sprawnego rozpatrywania żądań konsumentów, a negatywną konsekwencją jest przekroczenia terminu. Jednocześnie chroni konsumentów przed opieszałością i przedłużaniem postępowania z tytułu rękojmi. Często występującym zjawiskiem, wynikającym z braku świadomości i edukacji prawnej, jest uznanie, że przepis odnoszący się do terminu czternastu dni na rozpatrzenie stanowiska konsumenta odnośnie do istnienia wady i zasadności roszczeń posługuje się rozumieniem dni jako roboczych. Taka interpretacja osłabia ochronę konsumenta i prowadzi do nadużyć. Termin czternastodniowy dotyczy

⁴⁷ Eadem, *Art. 561*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 353-626*, Legalis/el 2019.

⁴⁸ W.J. Katner, J. Pisuliński, *Sprzedaż*, op. cit.

dni kalendarzowych, liczy się go zgodnie z przepisami kodeksu odnoszącymi się do terminów. Skutkiem przekroczenia terminu jest uznanie żądania konsumenta i przyznanie w ten sposób, że wada fizyczna lub prawna rzeczy istnieje. Kupujący może w zasadzie w dowolnej formie zgłosić swoje żądanie – tu ustawa nie przewiduje specjalnej formy. Warto jednak spojrzeć na to pod kątem mocy dowodowej. Z pewnością zachowanie formy pisemnej lub dokumentowej ułatwi ewentualne przeprowadzenie dowodu⁴⁹.

4. Zakres czasowy odpowiedzialności z tytułu rękojmi

W dalszej kolejności przyjrzeć się należy zakresowi czasowemu odpowiedzialności w reżimie rękojmi. Ustanowiony jest w art. 568 k.c. W paragrafie pierwszym ustawodawca przewiduje termin dwuletni dla odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi dla wad fizycznych stwierdzonych przed jego upływem. Odrębny termin pięcioletni dotyczy nieruchomości. Ustawa nie limituje pojęcia nieruchomości, zatem mogą to być grunty, lokale oraz budynki⁵⁰. Dodatkowo dla ochrony konsumentów wprowadzono tu termin odnoszący się do rzeczy ruchomych używanych – nie może dla tej kategorii podmiotów wynosić mniej niż jeden rok. Terminy te mają charakter terminów zawitych. Po ich upływie odpowiedzialność z tytułu rękojmi wygasa⁵¹. Nie dotyczy to jednak roszczeń o naprawienie szkody na zasadach ogólnych⁵². Dla zachowania terminu wystarczy samo stwierdzenie wady – nie jest konieczne jej zgłoszenie sprzedawcy⁵³.

Podsumowanie

Po analizie regulacji dotyczących odpowiedzialności z tytułu rękojmi wobec konsumenta zauważyć należy przede wszystkim odrębność tego reżimu od odpowiedzialności za nienależyte wykonanie zobowiązania. Charakter rękojmi jest oparty na zasadzie ryzyka. Istotny jest brak konieczności wykazywania szkody i jednocześnie możliwość wyboru sposobu dochodzenia roszczeń przez konsumenta. Przepisy regulujące rękojmię są sformułowane w sposób ogólny, zdecydowanie wypełniają postulat abstrakcyjności norm prawnych. Ich dyspozycje są pojemne i można je

⁴⁹ J. Jezioro, *Art. 561(5)*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el 2019.

⁵⁰ Idem, *Art. 568*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el 2019.

⁵¹ E. Habryn-Chojnacka, *Art. 568*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el; tak też SA w Katowicach w wyroku z dnia 26 lipca 2017 r., I ACa 168/17, LEX nr 2343445.

⁵² Postanowienie SN z dnia 24 maja 2018 r., V CSK 5/18, LEX nr 2515831.

⁵³ Ibidem.

zastosować do różnych przypadków prawnych. Biorąc pod uwagę przedstawione poglądy doktryny na sposób wykładni przepisów, można zauważyć, że ma ona charakter prokonsumencki. Zważywszy na niektóre przepisy, stawiają one konsumenta w korzystnej sytuacji, chroniąc odpowiednio jego prawa. W praktyce zdarzają się przypadki powodujące nadużywanie silniejszej ekonomicznie i informacyjnie pozycji sprzedawców. Temu przeciwdziałają takie orzeczenia, jak przytoczone w niniejszej pracy o klauzuli niedozwolonej. Kupujący ma do dyspozycji możliwość skorzystania z różnego rodzaju roszczeń. Swoboda ich wyboru przemawia na korzyść regulacji. Ochrona konsumenta jest realizowana na poziomie prawa w sposób odpowiedni. Warto poszerzyć je *de lege ferenda* na inne obszary obrotu z udziałem konsumentów, w których są jeszcze niewystarczająco chronione ich interesy.

BIBLIOGRAFIA

- Fras, M., Habdas, M. (red.) (2019). *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV: *Zobowiązania. Część szczegółowa (art. 535-764(9))*. Lex/el.
- Gniewek, E., Machnikowski, P. (red.) (2019). *Kodeks cywilny. Komentarz*. Legalis/el.
- Gudowski, J. (red.) (2018). *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV: *Zobowiązania. Część szczegółowa*. Legalis/el.
- Gutowski, M. (red.) (2019). *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 353-626*. Legalis/el.
- Habryn-Motawska, E. (2010). *Niezdgodność towaru konsumpcyjnego z umową sprzedaży konsumenckiej*. Warszawa.
- Lubasz, D., Namysłowska, M. (red.) (2015). *Ustawa o prawach konsumenta. Komentarz*. Lex/el.
- Osajda, K. (red.). *Kodeks cywilny. Komentarz. Art. 557*. Legalis/el.
- Radwański, Z., Panowicz-Lipska, J. (2017). *Zobowiązania – część szczegółowa*. Warszawa.
- Rajski, J. (red.) (2018). *System prawa prywatnego*, t. 7. Legalis/el.
- Steiner, M.E. (2021). *The DTPA and Warranty Law: an Overview*. „Journal of Consumer & Commercial Law”, http://www.jtexconsumerlaw.com/V23N2/V23N2_Warranty.pdf [dostęp: 09.08.2021].
- Widło, J. (2015). *Rękojmia za wady fizyczne w świetle nowelizacji Kodeksu cywilnego*. „Monitor Prawniczy” 4.
- Zoll, F. (2018). *Rękojmia. Odpowiedzialność sprzedawcy*. Warszawa: Legalis/el.

